

Starški list

2018/44

Mejemjetanje je w kóždej
pěstowarni jara woblu-
bowane. Mejski štom pyši
cyły měsac hrajkanišćo.

Rjenje, zo džěći tež w
swojich wjeskach so na
mjemjetanju wobdžele-
ja a tak so do wjesneje
zhromadnosće zawjazaja
a serbske tradicije z mała
pěstować nawuknu. Čim
hordžiši so potom při
pěstowskim meje-
mjetanju wubědžuja,
rejuja, spěwaja (kaž tu
we Wotrowje).

W Malešanskej pěstowarni maja cyle wosebity
transport mejskeho pori-
ka (hlej wobraz strona 7
staršiski list).

wudaće: lěćo 2018/44

wudawaćel: Serbske šulske towarstwo z.t. Póstowe naměsto 2
02625 Budyšin

tel.: 03591 550216

faks: 03591 550220

info@sorbischer-schulverein.de

www.sorbischer-schulverein.de

zamołwitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa

tel.: 03591 550215

fota: SŠT

© 2018 Serbske šulske towarstwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lubi starši, džeđojo a wowki,

kóždy z nas so starosći, hač drje swoje džeći abo wnučki prawje kubła. Najwažniše je, džeći bjez wuměnjenjow lubować a njezhubić nadźiju, hdyž jónu wšo tak njeběži, kaž sej to přejemy. Džeći žedža za připóznaćom a naše wočakowanja njeměli přewysoke być. Džeći dyrbyja zmylki worać směć, zo bychu z nich wuknyli. Čitajće z nimi knihi, wubědźujće so w sporće a zwučujće z Wašimi džećimi w předšuli z ličbami wobchadžeć, mnóstwa zapřimnyć a přirjadować. To spěchuje pozdžišo w šuli čitanje a pisanje.

Pohladajće na našu nowu stronu www.dyrdomdej.de a namakaće tam wjele zaběrow, wumolowankow a zwučowanjow.
Přeju Wam wjele wjesela a rjane prózdniny.

Waša

Ludmila Budarjowa

Ludmila Budarjowa

předsydka Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

Wobsah:

Wjacerěčnosť jako šansa, 2. dźěl - dr. Jana Šołćina	2
13. swójby swjedžen w Hórkach	4
Z Krabatom w Budyšinje a w pěstowarni, Mejemjetanje - Witaj-pěstowarnja Malešecy	6
Wšo ma swój ČAS - što je ČAS? - Serbska pěstowarnja „Chróšćan kołć“ Chróšćicy	8
Jězba k MINT-planetam - Witaj-pěstowarnja „Pumpot“ Němcy	10
Sportowy swjedžen za cyłu swójbu, Džen džěsća - Serbska pěstowarnja Wotrow	12

Wjacerěčnosť jako šansa, 2. džěl

Dr. Jana Šořćina

4. Proces přiswojenja řeče stawa so po fazach

Dwě řeči abo wjacore řeče so normalnje na kóšty drugeje njenawuknu, ale skerje z pomocu drugeje řeče resp. druhich řečow. Jedna so wo přirodny zjaw, zo so w tutym procesu wšě řeče na samsnym niwowje njewuwijawa, ale jedna sylnišo a druha słabšo. Tole zwisuje ze socializaciju, kotrejž wotpowědujo so řeče husćišo abo řědšo trjebaja a nałožuja. Hdyž džěćo dwě řeči abo wjacore řeče runočasnje wuknje, móže so řečne wuwice we wěštej fazy „pomalšo” wotměwać, to řeka zo je słowoskład pozdatnje wobmjezowany abo sadotwar jednoriši. Tajke „wosebitosće” pak su normalne a so w

běhu dalšeho wuwica pozhubja, njeje džě přiswojenje řeče ženje linearny proces (Schulz 2015). Negatiwne wusutki při dwu- abo wjacerěčnym wuknjenju wočakuja so jenož potom, jeli stej wobě řeči abo su wšě řeče mało wuwite a hrozy při wuknjenju dalšeho strach „połožneho přiswojenja” (němsce: „Halbsprachigkeit”). Kwalifikowany personal w dwurěčnych pěstowanjach a na šulach pak řečne wuwice džěći přewodźuje a ewentuelne napadnosće abo wotchilenja konstataje. Poněčim wšak móže so w řečných biografijach wuknjacych róla resp. wuznam jedneje abo drugeje řeče změnić, štož zwisuje ze žiwjensкими wobstejnosćemi a wuměnjajemi.

5. Dwu- a wjacerěčnosť trenuje słuch

Neurologojo su zwěšćili, zo mozy z pomocu tak mjenowanego „maćernorěčneho filtra” chětro spěšnje rozeznowaja, hač jedna so při zasłyšanej řeči wo maćernu abo cuzu řeč (Cathomas/Carigiet 2008,

z nimi wobchadžeja. Prawdžepodobnje su dwurěčne džeči na zakładže swojich nazhonjenjow z komplikowanymi komunikaciskimi situacijemi na to zwučene, rěčne njedorozumjenja spóznać a potom tež korigować. Pokazuje so, zo je kma-
nosť dwu- a wjacerěč-

13). Znote šumy a zwuki so z wopřijacymi zwjazuja, nowe informacije so filtruja a zajimej kaž tež potrebjewotpowěduju pak přiwozmu, pak wotpokazuja. Přepytowanja dopokazachu, zo docpěchu dwurěčnje wotrośace džeči porno jednorěčnym lěpše wuslědki w nadawkach, při kotrychž buchu „mylene”. Wony předskok zwisuje prawdžepodobnje ze zamóžnosću a nazhonjenjemi dwurěčných džeči, dvě rěči słyšeć a wobě nałožować. Džeči hižo w zažnych wuwicowych fazach z dalšej rěču zeznajomić ma tuž nimo dwurěčnosće tež tu lěpšinu, zo so jich skedžbnosć (němsce: „Aufmerksamkeitskontrolle”) polěpši.

6. Dwu- a wjacerěčne džeči su wosebje kreatiwne

Dwu- a wjacerěčnosť džeči ma zdobom wliw na to, kak wone kompleksne situacije zrozumja a

ných fleksibelnje asociěrować wyša, dokelž dóndu woni při kreatiwnych rěčných nadawkach signifikantnje časćišo ke kreatiwnym rozrisanjam (Wermelinger at al., 2017). W přepytowanjach reagowachu z fleksibelnišimi, originelnišimi a syntaktiske kompleksnišimi wotmołwami na wotewrjene prašenja, dokelž znajachu nimale za kóžde słowo resp. za pomjenowanje objektow wšelakore słowa.
(pokročowanje slěduje)

13. swójbny swjedzeń w Hórkach

Njedźelski wulět do swěta fantazije

„Běch přeni raz na swójbnym swjedženju SŠT. Sym tež druhe starši zetkała a so z nimi tam derje rozmołwjeć móhła. Za džěci běchu rjane poskitki přihotowane. Za kóždu starobu bě něšto pódla.”

J. Cordoba, Wotrowska pěstowarnja

„Bě wšo derje přihotowane. Škoda, zo je tak mało rezonancy ze stron staršich. Ale su džě wjele zarjadowanjow we Łužicy za swójbny, a starši su z poskitkami přesyćeni. Chcedža tež raz cyle jednorje měrnu swójbnu njedźelu doma być.”

K. Jurkowa, Chróšćanska pěstowarnja

„Stan by móhl trochu mjeńši być. Tak hromadže je přijomnišo. Wšudže knježeše měrna atmosfera a wjesoła nalada, při kofeju a tež při dobrych poskitkach za džěci.”

Manuela Wósky, Chróšćanska pěstowarnja

Swójbja Schulz měješe so cyle po moće swjedženja a dojdě se w najrjeńšich kostimach (njetopyr, princesna, Indian). „Běchmy hižo časćišo na tutym tradicionalnym swójbnym swjedženju a nochcychmy jón tež lětsa na žadyn pad zapasć. Naše džěci wužichu wšě poskitki a mějachu wulke wjeselo na jednotliwych

zaběrach. Hač třělenje z prokawu, chlěb pječenje při wohenju, šminkowanje, paslenje – wšo so jim lubješe. Lodowe awto bě runje to prawe při horcoće. Škoda, zo tak mało starši poskitk wužija. My móžemy popołdnjo wšěm jara doporučić.”

swójba Schulz, Wotrowska pěstowarnja

„Je so rjany wotměnjawy program za małych a wulkich skičić. Džěci móžachu so čělnje a kreatiwnje wudželać.”

knjeni Róblowa, Ralbičanska pěstowarnja

„Dosć slónca a temperatury blisko 30 stopnjow běchu najlěpše wuměnenjenja za džěcacy swjedžeń. Čělna derjeměće z kofejom a tykancom bě zaručene. Džěci mějachu dosć zaběry a běchu dosć małych atrakcijow. Kuzłar zakuzła młodych a starych a skakanski hród so hnydom wot wšěch džěci zabra. Tež suwadło na kistach so wjele džěcom zespodoba. Našeho syna zahori najbóle plackowy muž. Jeho honić a sej

małe chłóšćenki wottorhnyć bě rjana hrajka. Druhe džěci paslachu abo pječechu sej chlěb na wohenju. Tež mały zliwk njemóžeše dobru naladu mučić. Bě jara přijomne popołdnjo w Hórkach.”

swój. Herrmann, Malešanska pěstowarnja

„Kuzłar so nam jara lubješe. Džěci mějachu swoje wjeselo při laženju, paslenju, mjetanju do tyzow a na skakanskim hrodze. Najmjeńši suwachu so zahoriće na kistach a rejowachu k serbskej hudźbje na jewišću. Lodowe awto staraše so wo trěbne wochłóđenje. Běchmy jara překwapjeni wo hospodliwosći. Džakuju za rjane popołdnjo.”

swójba Koban, Malešanska pěstowarnja

Z Krabatom w Budyšinje a w pěstowarni

Witaj-pěstowarnja „K wódnemu muzej“ Malešecy

Krabat – čorny młynk – čorny młyn – Čorny Chołmc – čorne rapaki

Srjedź februara dóstachmy do Malešec telefonat z Kulowa wot Krabatoweho towarstwa, hač chcemy naš ewangeliski kwasny ćah w Budyšinje na hrodže na Krabatowym swjedženju předstajić. To je poskitk! Prěni raz naš kwasny ćah zwonka Malešec – haj bě wotmołwa džěci, staršich a nas kubłarkow.

Ale što je Krabat? Džěci běchu cyle zahorjeni a chcychu wšě powědky wo Krabaće słyšeć. Paslichmy rapaki, molowachmy, ličachmy, kuzłachmy atd.

W měrcu podachmy so ze skupinu błudnički do Budyšina na Krabatowu

wustajeńcu. Što móžachmy tam wšitko widžeć! Krabat na wulkim konju wšěch zahori a kóždy chcyše pódla konja stać a so měrić. Tež magnetiske hry a słuchatka z powědkami džěci zahorichu. „A tu budžemy spěwać a rejować“, džěcom rozjasnichmy. „Oh super, to móžemy zaso do muzeja z mamu a papu hić.“

Njedźelu, 15.04.2018 popołdnu so cyle napjeći w Serbskim muzeju zestupachmy a hordže z našej znatej melodiju „Hdžež so módrja zelenja“ na jewišćo před muzejom kročachmy. Naše ewangeliske drasty so w slónčku blyščachu a telko ludži na nas małych hladachu. Naše spěwy a rejki z lóštom a ze zapalom předstajichmy.

A nětko, što činimy nětko w pěstowarni? Paslimy z drjewa Krabatowy młyn, čorny młynk ze słomy před nim sedži a Krabat tam tež pódla je. Rapaki lětaja a kuzłarski kij njesmě falować.

A što sej džěci přēja? „My chcemy tam jěć, hdžež Krabat a čorny młynk swój młyn mataj!“

kubłarki

Mejemjetanje

Po tym, zo běchu někotre džěci z kubłarku knjeni Hörnigowej meju spřihotowali a mjez druhim wěnc sobu wili, postajichu 18. różownika meju na zahrodže našeje pěstowarnje. Tam pak njesteješe dołho. Hižo srjedu 23. meje ju zaso mjetachu. K tomu běštej so nimo mnohich džěci a tamnišich kubłarkow tež dvě maćeri přidružiloj. Wšitcy přitomni móžachu wobkedźbować, kak so pječ hólcow w předšulskej starobje wo krónu mejskeho krala wubědźowachu. Po napjatym běhu přesadži so Lorenc, kotryž doběža jako přeni do cila a wottorhny sej hałžku. Po

tym wuzwoli sej Fionu za swoju nje-wjestu.

Kuča wobsteješe z wulkeje rjenje wupyšeneje kwětkaceje kary z bliskeho wobchoda. Na nju smědžachu so džěci sydnyć a dvě džěsci smědžeštej tu cyłu bobriju po nawsy jako konjej čahnyć. Kubłarka čišćeše kuču. Wobrubili sym swjedzeń ze swojimi dudami, štož so džěcom tež lubješe. Na kóncu čakaše hišće wulka překwapjenka na wšěch. Knjeni Kralowa běše mjenujcy mobilnu lodarnju ze susodnej Hučiny skazała. Zo džěcom lód tež nimo huby kapaše a běžeše, jich docyla njemyleše.

Lucian Kaulfürst, kublar

Wšo ma swój ČAS - što je ČAS?

Serbska pěstowarnja „Chróšćan kołć“ Chrósćicy

ČAS postaja naše žiwjenje. Kóždy čłowjek ma swój žiwjenski ČAS. Přiroda ma jeje poČASY. Džen rozdžela so na hodžiny a tydžen so z terminami pjelni. W běhu lěta wospjetuja so swjedjenje, narodniny, prózdny. ČAS móžemy měrić, přirunować, rozdželeć a přeplanować. Bjerjemy sej ČAS? Přespimy ČAS abo damy sej ČAS lubić? Čeka nam ČAS abo honimy za nim? Hižo w bibliji so wo ČASU pisa: „Wšo ma swój ČAS...”

Džěci našeje skupiny jabłučina zaběrachu dlěši čas prašenja a wěcy kołowokoło časa. Kak dołho něšto traje, kak dołho móžemy w kole mjelčeć, kak dołho traje dopołdno?

Přemyslowachmy zhromadnje, kak móža sej džěci čas předstajić a jón pjelnić a kak běše to, hdyž běchu naši džědojo a wowki hišće džěci. Džěci wobkedžbowachu zwonjenje na cyrkwinej wěži a zwěščichu, što my w pěstowarni w tutym času runje činimy. Wšelakim časam přiradowachu činitosće, na př. hdy stawaja, hdy so w pěstowarni hrajkaja a hdy doma wječerja.

Džěci zeznachu časnik a družiny tutoho. Wšitcy smědžachu najwšelakorise časniki wot doma sobu přinjesć a druhim předstajić. Wobhladachmy sej naše lěto z měsacami, tydzenjemi, dnjemi. Chcychmy tež

wot džěci wědžeć, hdy maja narodniny. Měsacam móžachmy tež wotpowědne swjedjenje lěta přiradować. Tak spóznachu džěci, zo so čas do wěstych wotstawkow rozdžela a narodniny a swjedjenje we wěstym rjedže kóžde lěto so wospjetuja. Zwobraznichmy to džěcom z wulkim wobrazowym kruhom na zemi. Tež rytmus w přirodže a počasach nas zaběraše. Zo bychmy

začúće za čas dóstali, pomhachu nam wobkedźbowanja při rosćenju tulpy. Swědomiće zapisowachmy do protokola wuwíce korjenjow z cyble, dołhosć schadženka, wuwíce rostliny.

ČAS wšelako dožiwjamy. Pjeć mjeńšinow na něšto čakać druhdy wěčnosť traje. Mysliš sej, zo je ČAS stejo wostał. Pjeć mjeńšinow při hraću so cyle skoku pominu. My rozsudžimy, kak ČAS pjelnimy a přežiwimy. Je nam čas daty abo mamy sej jón wzać? Ale za čo mamy sej čas wzać? Za přecelow, za dyrdomdej, za hrajkanje, za ničo činjenje?

My dorosćeni mamy husto swojowólnu ČASowu předstawu, hdyž

prajimy: „Hnydom, nětko, pozdžišo, po tym, bórže abo skok skok”.

Rjenje bě widzeć, zo maja džěci z temu swoje wjeselo. Spóznachu, zo su w tutym času žiwi a zo móža sobu postajować, z čim a kak so čas pjelni.

Daniela Čemjerowa, kubłarka

Jězba k MINT-planetam

Witaj-pěstowarnja „Pumpot“ Němcy

MINT – steji němsce za matematiku, informatiku, přirodowědu a techniku.

W decembrje zašeho lěta předstaji nam Momelino z.t. kubłanski program WiKilino za pěstowarnje a zakładne šule. W srjedžišću steji tu spěchowanje medijoweje kompetency kaž tež přiswojenje wědy na polach matematiki, informatiki, přirodowědy a techniki. Spěchuje pak so tež strowe a kedźbliwe žiwjenske wašnje.

Kubłanske přinoški su do rami-koweje stawizny wokoło małeje kuzłarki Anny a jeje robotera Pi zapoložene. Protagonistaj džetaj we workshopje na wulět k wšelakim kulturnym planetam. Wonaj dožiwitaj z džěćimi putace dyrdomdeje a wuhó-

dataj nadawki z nimi zhromadnje.

K pohłubšenju temow dóstanu džěći a pedagogojo wudospołnjace materialije, kotrež smědža cyłolětnje wužiwać.

W přenjej džěłarničce přewo-džeštaj nas Anna a Pi na wotkrywan-sku jězbu k přěnjemu planetej. Star-towachmy z raketu a wopušćichmy zemju. Raketa bě wobdata z tysac hwězdami. Bórze docpěchmy pla-net. Tu bydli Annina přećelka, ličba 1.

Na nasćenowej płachće widžach-my rjanu krajinu. Mějachmy pak tež wulku sćěnowinu z wjele wobrazami w krasnych ramikach. Anni něšto na-padny: „Pi, wěš ty poprawom, zo je kóždy čłowjek jenož jónu na swěće? A kóždy čłowjek móže tež něšto wo-sebje derje. Ja rady moluju. Najradšo

ze seršcowcom a barbu. Što móžeš ty wosebje derje?" Pi drapa so na hłowje a přemysluje: „Z wuměłstwom njemóžu wjele započinać. Ja mam ličby rady, komputer a eksperimenty.“ Potom wobročitaj so Anna a Pi k džěcom a so jich woprašataj: „Što móžeće wy wosebje derje? Maće to ideju?“ Na wězo, horliwje powědachu džěci wo tym, štož wosebje derje móža.

Džěci zhonja, zo je kóždy čłowjek ze swojimi sylnosćemi a słabosćemi jónkrótny a wosebity. Wone wuknu tež mnohotnosť nachilnosćow a wotchilnosćow zeznać. Z pomocu hrow a rozmołwow zaběraja so hólcy a holcy ze wšelakorymi začučemi kaž strach, hněw a wjeselo. Tež wobchadženje ze začučemi so pohłubši z tym, zo so pohnuja, wo swójskich začučach rěčeć a na začuća druhich džěci džiwać.

Kubłanski program smy do našeho wšědnego dnja w pěstowarni integrowali a wjeselimy so, zo su wotpowědne materialije tak wobšěrne a praktiske we wužiwanju.

Gabriela Hornikowa, kubłarka

Sportowy swjedzeń za cyłu swójbu

Serbska pěstowarnja „Džěacy raj“ Wotrow

„Sportej zdar!“ rěkaše pjatk nawječor, 18. meje 2018 na Wotrowskim sportnišću. Kubłarki a kubłarjo našeje pěstowarnje běchu džěci a jich staršich na zhromadny sportowy swjedzeń přeprošyli. Na spočatku witaše pěstowarska wjednica knjeni Hańžka Nawcyna nimale 50 wobdźělnikow a zahaji z tym swjedzeń za cyłu swójbu.

K zazběhej bě sej kubłar Chrystof Šołta někotre zwučowanja k scóplenju přemyslił. Tak zestupachmy so do wulkeho kruha a kružachmy při rjanej hudźbje z ramjenjomaj a skakachmy kašporka. Po tym přewjedźechu so k loštnej zabawje wšelakore hry, kiž běchu kubłarjo spřihotowali. Tak dyrbjachu starši swoje džěci do kary

sadzić a z druhim mustwom napřemo karkować. Při napřemoběhu z pjericomaj běchu nanojo wosebje wužadani. Maćerje přizamknnychu so we wubědźowanju z wobručemi. Wjeršk swjedženja bě kopańca nanow z džěcimi. Dobra nalada a wjesoła hara na sportnišću přiwabi tež wjesnjawanow, kiž zhromadnje z maćerjemi mustwa pohonjowachu.

Na kóncu dachu sej wšitcy mały přikusk při bjesadze zesłodźeć. Wutrobny džak wupraju w mjenje staršich wšitkim pomocnikam a organizatoram za přewšo poradženy swjedzeń, kaž tež Bulankec pjekarni we Wotrowje, kotraž nas z chłěbom a slódnym tykancom podpěraše.

Felizitas Birkhofenowa, mać

Džen džěsća z wjerškami

Džěci přeco rady swjedženje swjeća. Tohodla smy sej na dnju džěsća we Wotrowje tójšto předewzali.

Pěstowarska zahroda bě z wimplemi wupyšena. Nawkec zubnolěkarska praksa z Wujězda zwjeseli nas ze strowej snědanju. Sobudžělaćerka

Alena Kralowa spřihotowa nam wulke blido z namazanymi pomazkami, warjenymi jejkami a wjele čerstwym sadom a zeleninu. To bě wjeselo za wóčko, nós a hubu. Dokelž bě runočasnje džen mloka, steješe tež mloko a misli na bufeju. Wjeselo mějachu džěci nad wulkej klanku z mjenom Pětr a jeho wulkej zubnej ščětku. Pětr mjenujcy džěcom wo

strowej jědži powědaše a prawe rje-dženje zubow pokazowaše.

Po wulkotnej snědani, za kotruž so knjezej Nawce najwutrobnišo džakujemy, so naša meja powali. Wjetši hólcy podachu so na wotsyčenu łuku zady pěstowarnje na běh wo wjeršk mejki. Wšitke druhe džěci stejachu při płóće a jim přiwołachu. Najspěšniši bě Aaron Paška, kotryž sej Ewu Schillerec za swoju mejsku kralownu wuzwoli. Mejski porik poda so do domu a 10

mjeńšin po tym steješe w serbskej swjedźenskej drasće hordy zaso w durjach. Wšitke druhe džěci zestupachu so k porikam a čehnjechu za mejskim porikom spěwajo přez zahrodu a rejujo wokoło mejki. Tež hižo najmjeńši wjerćachu so k hudźbje sobu w kole. Swjedzeń skulojći mały darik a lód.

Hańžka Nawcyna, wjednica

